Stockholm den 3 juni 2015

R-2015/0410

Till Justitiedepartementet

Ju2015/1142/DOM

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 4 mars 2015 beretts tillfälle att avge yttrande över departementspromemorian Brottmålsprocessen – en konsekvensanalys (Ds 2015:4).

Advokatsamfundet har i sitt remissvar den 5 juli 2013 över betänkandet Brottmålsprocessen (SOU 2013:17) konstaterat att de regler som föreslås i betänkandet i huvudsak utgår från tanken på att parternas inflytande över processen ska stärkas genom att deras ståndpunkter tydligare kommer till uttryck och i större utsträckning får betydelse för hur målet handläggs. Därmed kan processen anpassas efter vad målet kräver och förfarandet göras mer ändamålsenligt. Vidare har konstaterats att konsekvensen av de regler som föreslås är att det ackusatoriska momentet i processen förstärks bland annat genom att domaren självmant inte får agera för att komplettera utredningen i skuldfrågan, utan att det ankommer på parterna att sörja för bevisningen i målet.

I remissyttrandet har Advokatsamfundet även pekat på en rad situationer där ett reformeringsbehov föreligger, som alla tar sikte på den misstänktes möjligheter att axla det utökade ansvaret som förslagen för med sig. Advokatsamfundet har därför efterfrågat en fullständig genomlysning av konsekvenserna innan det är möjligt att förslagen ska kunna läggas till grund för lagstiftning. Advokatsamfundet har i sitt remissvar även lämnat materiella synpunkter på de enskilda förslagen.

Utgångspunkterna för ifrågavarande utredning – där Advokatsamfundets ordförande Bengt Ivarsson ingått i den referensgrupp som bistått utredaren – är att Straffprocessutredningens förslag kommer att genomföras med två undantag, dels vem

som ska förelägga den tilltalade att svara på åtalet, dels hur strafföreläggande ska utformas. I förstnämnt hänseende synes utredningen dela de synpunkter som tidigare framförts av Advokatsamfundet.

I övrigt innehåller promemorian överväganden beträffande praktiska, organisatoriska och ekonomiska konsekvenser som underlag för ställningstagande till om förslagen, sett ur dessa perspektiv, bör genomföras eller ej.

Eftersom de förslag som presenteras i promemorian i huvudsak ligger inom ramen för de förslag som presenterades i betänkandet Brottmålsprocessen (SOU 2013:17), hänvisar Advokatsamfundet till sitt tidigare yttrande i fråga om de förslag som lämnas i promemorian.

Advokatsamfundet vill dock i fråga om promemorians förslag rörande rättslig rådgivning (kap. 6) – bland annat mot bakgrund av de särskilda diskussioner som under utredningens gång förts med utredaren, Advokatsamfundet och Domstolsverket – lämna följande kompletterande synpunkter.

Även om det självfallet är bra att en tilltalad i tidigare skede och i större utsträckning än i dag enligt förslaget skulle kunna få rådgivning av en advokat för att ta ställning till åtalet – särskilt de som inte har rätt till en offentlig försvarare – finns det såväl en rad negativa konsekvenser med förslaget som fortsatta oklarheter kring rådgivningen och hur den ska förhålla sig till det biträde som sker inom ramen för försvararuppdraget.

Enligt Advokatsamfundet innebär förslaget i promemorian om tilltalads rätt till kostnadsfri rådgivning, liksom att ersättning ska utgå med ett fast belopp (1 600 kronor exklusive moms) för varje rådgivningstillfälle oavsett nedlagd tid, inte någon erforderlig förbättring i förhållande till förslaget i betänkandet (där bland annat ersättningen i allmänhet skulle vara begränsad till en timmes rådgivning eller högst två timmar vid särskilda skäl).[1]

Under de förutsättningar som anges i promemorian saknas det normalt möjlighet för en advokat att inom ramen för det föreslagna rådgivningsinstitutet på ett fullgott sätt göra en adekvat bedömning av den tilltalades rättsliga situation. Ett införande av ett system med rättslig rådgivning måste för att fylla sitt syfte innebära att den enskildes rättssäkerhet tillvaratas på bästa sätt genom att advokaten ges möjlighet att lämna en så kvalificerad rådgivning som behövs för att den tilltalade ska kunna göra en välavvägd och initierad bedömning av sin situation och vilka rättsliga alternativ som står till buds.

Förutsättningarna för att tillhandahålla den kvalificerade rådgivning som en tilltalad måste anses vara berättigad till utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv och för att syftet med

[1] Advokatsamfundet hänvisar här till de skäl som samfundet anfört mot den av Straffprocessutredningen föreslagna ersättningsmodellen under de diskussioner som förts mellan utredaren, Advokatsamfundet och Domstolsverket under utredningsarbetets gång, se promemorian s. 127 ff.

förslaget ska kunna uppnås, är enligt Advokatsamfundets förmenande inte för handen med nuvarande förslag.

Den föreslagna ersättningen är i de allra festa fall inte godtagbar och utgör inte en skälig ersättning. Såsom påpekats under utredningsarbetets gång kommer det sannolikt bli svårt att få advokater att åta sig rådgivningsuppdrag om de inte ersätts fullt ut för det arbete som är nödvändigt för att advokaten ska kunna lämna en sådan kvalificerad rådgivning som krävs både av rättssäkerhetsskäl och enligt de advokatetiska regler som advokaten har att följa.

I fråga om ersättning måste ett system med rådgivning även innefatta en rätt till ersättning för advokatens tidsspillan och resekostnader. En sådan rätt måste enligt Advokatsamfundets uppfattning alltid finnas och inte villkoras av att det ska finnas särskilda skäl för det.

Det är i sammanhanget vidare viktigt att peka på att rådgivningsuppdraget i sig dessutom kan leda till att advokaten på grund av intressekonflikter inte kan åta sig andra uppdrag, vilket kan tänkas påverka intresset för att åta sig rådgivningsuppdrag negativt. På många håll i landet råder det dessutom brist på advokater som arbetar med brottmål, varför det i praktiken många gånger kommer att vara mycket svårt för en tilltalad att komma i kontakt med en advokat som kan lämna rådgivning.

Även om en tilltalad som inte har rätt till offentlig försvarare enligt promemorians förslag inte ska ha rätt att vända sig till fler advokater för rättslig rådgivning eller att en tilltalad som har en offentlig försvarare inte ska ha rätt att vända sig till en annan advokat för att få kostnadsfri rättslig rådgivning, är det av största vikt att en rådgivande advokat inte ska behöva stå risken för ett sådant agerande, utan ersättas även om den tilltalade redan hos annan advokat fått rådgivning. Advokatsamfundet ser därför positivt på att de diskussioner som förevarit i denna fråga föranlett utredningen att slå fast att advokat alltid ska ha rätt till ersättning även i en situation där den tilltalade redan utnyttjat rätten till rådgivning, men där den denne genom att lämna oriktiga uppgifter gett advokaten intryck av att rådgivning tidigare inte lämnats (se promemorian s. 135 f.). Advokatsamfundet har ingen erinran i sig mot förslaget om att en tilltalad ska vara skyldig att ersätta staten för kostnad för rådgivning om rådgivningsrätten missbrukas, men ifrågasätter den praktiska nyttan av en sådan återbetalningsskyldighet.

Vidare ställer sig Advokatsamfundet positivt till att en advokat nu föreslås vara berättigad till ersättning för det fall en tilltalad inte infinner sig till ett inbokat möte. Advokatsamfundet motsätter sig dock förslaget om att ersättningen i sådana fall enbart ska utgå med halva det belopp som utgår när rådgivning lämnas. Inställda rådgivningsmöten innebär både att advokaten kan ha vidtagit arbetsåtgärder i onödan och att advokaten går miste om ersättning från andra uppdrag. Advokaten bör därför ersättas fullt ut, såsom om rådgivning hade lämnats, i de fall den tilltalade inte kommer till ett inbokat rådgivningsmöte. Över huvud taget måste det säkerställas att advokater inte riskerar att drabbas ekonomiskt av att tilltalade missbrukar systemet med rättslig rådgivning.

Advokatsamfundet har ingen erinran mot förslaget om att en tilltalad som får rådgivning inom ramen för försvararuppdraget inte kan åläggas att återbetala hela kostnaden för försvararen, även i de yttersta undantagsfall som den offentlige försvararen inte skulle vara advokat.

Advokatsamfundet vill även framhålla att det, för det fall förslaget om rätt till kostnadsfri rådgivning införs, från ett rättssäkerhetsperspektiv är viktigt att den tilltalade kan få sådan rådgivning vid ytterligare tillfällen om det förekommer tilläggsåtal eller andra kompletteringar i åtalet.

Advokatsamfundet har ingen erinran mot promemorians förslag att det är domstolen, och inte åklagaren som Straffprocessutredningen föreslog, som ska informera den tilltalade om rätten till kostnadsfri rådgivning, liksom att tillställa advokat och tilltalad förundersökningen.

Avslutningsvis när det gäller förslaget om rätten till rådgivning vill Advokatsamfundet framhålla vikten av att förutsättningarna för och omständigheterna kring rådgivningen i förhållande till försvararuppdraget är desamma oavsett om försvararen är av domstol förordnad offentlig försvarare eller av den tilltalade utsedd privat försvarare.[2]

I övrigt delar Advokatsamfundet utredarens bedömning om att Straffprocessutredningens förslag kommer att kräva ett aktivt genomförandearbete för att de avsedda effekterna ska uppnås, exempelvis i fråga om systemutveckling och anpassning av verksamhetsstöd hos de myndigheter i rättsväsendet som berörs av förslagen. Advokatsamfundet instämmer även i att stora utbildningsinsatser är nödvändiga för ett genomförande av reformen.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Anne Ramberg

[2] Se Advokatsamfundets remissyttrande den 13 maj 2015 över departementspromemorian Rätten till försvarare, m.m. (Ds 2015:7).